

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON.
LIBER SECUNDUS.

HACTENUS arvorum cultus, et fidera cœli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, et prolem tarde crescentis olivæ.
Huc, pater o Lenæ; (tuis hic omnia plena
5 Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager; spumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenæ, veni; nudataque musto
Tinge novo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis:
10 Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sponte sua veniunt, camposque et flumina late
Curva tenent: ut molle filer, lentæque genistæ,
Populus, et glauca canentia fronde falicta.
Pars autem posito furgunt de semine: ut altæ
15 Castaneæ, nemorumque Jovi quæ maxima frondet
Aesculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
Ut cerasis, ulmisque: etiam Parnassia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.
20 Hos natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque facrorum.
Sunt alii, quos ipse via sibi repperit usus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum

Deposuit

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 49

Deposuit fulcis: hic stirpes obruit arvo,
25 Quadrifidasque fudes, et acuto robore vallos:
Silvarumque aliæ pressos propaginis arcus
Exspectant, et viva sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: summumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
30 Quin et caudicibus sectis, mirabile dictu,
Truditur e sicco radix oleagina ligno.
Et sœpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatamque infita mala
Ferre pyrum, et prunis lapidosa rubescere corna.
35 Quare agite, o proprios generatim discite cultus,
Agricolæ, fructusque feros mollite colendo:
Neu segnes jaceant terræ. juvat Ismara Baccho
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tuque ades, incepsumque una decurre labore,
40 O decus, o famæ merito pars maxima nostræ,
Mæcenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
Non, mihi si linguae centum fint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, et primi lege litoris oram.
45 In manibus terræ: non hic te carmine ficto,
Atque per ambages, et longa exorsa tenebo.
Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, sed læta et fortia furgunt.
Quippe solo natura subest. tamen hæc quoque si quis
50 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum: cultuque frequenti,
In quascunque voces artes, haud tarda sequentur.
Nec non et sterilis quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:

G

55 Nunc

50 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

55 Nunc altæ frondes, et rami matris opacant,
Crescentique adimunt foetus, uruntque ferentem.
Jam, quæ feminibus jactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant succos oblita priores:
60 Et turpes avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus est labor impendens; et omnes
Cogenda in fulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites
Respondent, solidò Paphiæ de robore myrtus.
65 Plantis eduræ coryli nascuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbrofa coronæ,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, et casus abies visura marinos.
Inseritur vero ex foetu nucis arbutus horrida:
70 Et steriles platani malos geffere valentes.
Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
Flore pyri, glandemque sues fregere sub ulmis.
Nec modus inferere atque oculos imponere simplex.
Nam qua se medio trudunt de cortice gemmæ,
75 Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci refescantur, et alte
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
80 Plantæ immittuntur: nec longum tempus, et ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos:
Miraturque novas frondes, et non sua poma.
Præterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec falici, lotoque, nec Idæis cyparissis.
85 Nec pingues unam in faciem nascuntur olivæ,

Orcha-

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 51

Orchades, et radii, et amara pausia bacca;
Pomaque, et Alcinoi silvæ: nec furculus idem
Crustumii, Syriisque pyris, gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
90 Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ vites, sunt et Mareotides albæ:
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
Et passo Psythia utilior, tenuisque lageos,
Tentatura pedes olim, vincituraque linguam;
95 Purpureæ, preciaeque: et quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Ammineæ vites, firmissima vina:
Tmolus et assurgit quibus, et rex ipse Phanæus,
Argitisque minor: cui non certaverit ulla,
100 Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, mensis et Dis accepta secundis,
Transferim, Rhodia, et tumidis, bumaste, racemis.
Sed neque quam multæ species, nec nomina quæ sint,
Est numerus: neque enim numero comprehendere refert:
105 Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multæ zephyro turbentur arenæ:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
110 Fluminibus falices, crassisque paludibus alni
Nascuntur: steriles faxosis montibus orni:
Litora myrtetis lætissima: denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem et frigora taxi.
A spice et extremis domitum cultoribus orbem,
115 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Divisæ arboribus patriæ. sola India nigrum

G 2

Fert

52 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Fert ebenum: folis est turea virga Sabæis.
 Quid tibi odorato referam fudantia ligno
 Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
 120 Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
 Velleraque ut foliis depestant tenuia Seres?
 Aut quo Oceano propior gerit India lucos,
 Extremi sumus orbis? ubi aera vincere sumum
 Arboris haud ullæ jaætu potuere sagittæ.
 125 Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
 Media fert tristes succos, tardumque saporem
 Felicis mali: quo non præsentius ullum,
 Pocula si quando fævæ infecere novercæ,
 Miseruntque herbas, et non innoxia verba,
 130 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbos, faciemque simillima lauro:
 Et, si non alium late jaætaret odorem,
 Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
 Flos apprima tenax. animas et olentia Medi
 135 Ora fovent illo, et senibus medicantur anhelis.
 Sed neque Medorum filvæ, ditissima terra,
 Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
 Laudibus Italæ certent: non Bactra, neque Indi,
 Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
 140 Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
 Invertere, satis immanis dentibus hydri;
 Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
 Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor
 Implevere: tenent oleæque armentaque læta.
 145 Hinc bellator equus campo fæse arduus infert:
 Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus
 Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,

Roma-

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 53

Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
 Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas:
 150 Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
 At rabidæ tigres absunt, et fæva leonum
 Semina: nec miseros fallunt aconita legentes:
 Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
 Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
 155 Adde tot egregias urbes, operumque laborem:
 Tot congesta manu præruptis oppida faxis:
 Fluminaque antiquos subter labentia muros.
 An mare, quod supra, memorem, quodque alluit infra,
 Anne lacus tantos? te, Lari maxime; teque
 160 Fluctibus et fremitu assurgens, Benace, marino?
 An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
 Atque indignatum magnis stridoribus æquor,
 Julia qua ponto longe sonat unda refuso,
 Tyrrhenusque fretis immittitur æstus Avernus?
 165 Hæc eadem argenti rivos, ærisque metalla
 Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
 Hæc genus acre virum, Mersos, pubemque Sabellam,
 Assuetumque malo Ligurem, Volscoque verutos
 Extulit: hæc Decios, Marios, magnosque Camillos:
 170 Scipiadas duros bello: et te, maxime Cæsar,
 Qui nunc extremis Afiae jam victor in oris,
 Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
 Magna virum: tibi res antiquæ laudis et artis
 175 Ingredior; sanctos ausus recludere fontes;
 Ascræumque cano Romana per oppida carmen.
 Nunc locus arvorum ingenii: quæ robora cuique,
 Quis color, et quæ sit rebus natura ferendis.

G 3

Difficiles

54 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Difficiles primum terræ, colleisque maligni,
 180 Tenuis ubi argilla, et dumosus calculus arvis,
 Palladia gaudent Silva vivacis olivæ.
 Indicio est tractu surgens oleaster eodem
 Plurimus, et strati baccis silvestribus agri.
 At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
 185 Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
 Qualem sœpe cava montis convalle solemus
 Despicere: hoc summis liquuntur rupibus amnes,
 Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
 Et filicem curvis invisam pascit aratris:
 190 Hic tibi prævalidas olim multoque fluentes
 Sufficiet Baccho vites: hic fertilis uvæ,
 Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
 Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
 Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
 195 Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
 Aut foetus ovium, aut urentes culta capellas:
 Saltus, et faturi petito longinqua Tarenti,
 Et qualem infelix amisit Mantua campum,
 Pascentem niveos herboſo flumine cycnos.
 200 Non liquidi gregibus fontes, non gramina defunt:
 Et quantum longis carpent armenta diebus,
 Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
 Nigra fere, et preſſo pinguis ſub vomere terra,
 Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
 205 Optima frumentis, non ullo ex æquore cernes
 Plura domum tardis decidere plauftra juvencis:
 Aut unde iratus filvam devexit arator,
 Et nemora evertit multos ignave per annos,
 Antiquaque domos avium cum stirpibus imis

210 Eruit

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 55

210 Eruit: illæ altum nidis petiere relictis;
 At rudis enituit impulſo vomere campus.
 Nam jejuna quidem clivosi glarea ruris
 Vix humiles apibus casias roremque ministrat:
 Et tophus ſcaber, et nigris exefa chelydris
 215 Creta, negant alios æque serpentibus agros
 Dulcem ferre cibum, et curvas præbere latebras.
 Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosque volucres;
 Et bibit humorem, et, quum vult, ex ſe ipfa remittit;
 Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
 220 Nec ſcabie et falſa laedit rubigine ferrum;
 Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos:
 Illa ferax oleæ eſt: illam experiere colendo,
 Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
 Talem dives arat Capua, et vicina Vefeo
 225 Ora jugo, et vacuis Clanius non æquus Acerris.
 Nunc, quo quamque modo poſſis cognoscere, dicam.
 Rara fit, an ſupra morem ſi denfa, requiras:
 Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:
 Denfa magis Cereri, rariflma quæque Lyæo:
 230 Ante locum capies oculis, alteque jubebis
 In ſolido puteum demitti, omnemque repones
 Rurſus humum, et pedibus ſummas æquabis arenas.
 Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis
 Aptius uber erit: fin in ſua poſſe negabunt
 235 Ire loca, et ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
 Spiffus ager: glebas cunctantes crassaque terga
 Exſpecta, et validis terram proſcindere juvencis.
 Salfa autem tellus, et quæ perhibetur amara,
 Frugibus infelix, (ea nec manfueſcit arando,
 240 Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina fervat)

Tale

56 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Tale dabit specimen. tu spisso vimine qualos,
 Colaque prælorum fumosis deripe tectis.
 Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undæ
 Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
 245 Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttæ;
 At sapor indicium faciet manifestus, et ora
 Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
 Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
 Discimus: haud unquam manibus jaætata satiscit,
 250 Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
 Humida majores herbas alit, ipsaque justo
 Lætior. ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
 Neu se prævalidam primis ostendat aristis!
 Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere prodit;
 255 Quæque levis. promptum est oculis prædiscere nigram,
 Et quis cui color. at sceleratum exquirere frigus
 Difficile est: piceæ tantum, taxique nocentes
 Interdum, aut ederæ pandunt vestigia nigræ.
 His animadversis, terram multo ante memento
 260 Excoquere, et magnos scrobibus concidere montes,
 Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
 Quam lætum infodias vitis genus. optima putri
 Arva solo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
 Et labefacta movens robustus jugera fossor.
 265 At siquos haud ulla viros vigilantia fugit;
 Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
 Arboribus seges, et quo mox digesta feratur;
 Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
 Quin etiam cœli regionem in cortice signant:
 270 Ut, quo quæque modo steterit, qua parte calores
 Austrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,

Resti-

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 57

Restituant. Adeo in teneris confuscare multum est.
 Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
 Quære prius. si pinguis agros metabere campi,
 275 Denfa sere: in denfo non segnior ubere Bacchus.
 Sin, tumulis acclive solum colleisque supinos,
 Indulge ordinibus: nec secus omnis in unguem
 Arboribus positis secto via limite quadret.
 Ut sæpe ingenti bello quum longa cohortes
 280 Explicit legio, et campo stetit agmen aperto,
 Directæque acies, ac late fluctuat omnis
 Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Prælia, sed dubius mediis Mars errat in armis.
 Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:
 285 Non animum modo uti pascat prospectus inanem;
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
 Terra; neque in vacuum poterunt se extendere rami.
 Forsitan et scrobibus quæ sint fastigia quæras.
 Ausim vel tenui vitem committere fulco.
 290 Altius ac penitus terræ defigitur arbos;
 Aesculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
 Aethereas, tantum radice in Tartara tendit.
 Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
 Convellunt: immota manet, multosque per annos,
 295 Multa virum volvens durando secula vincit.
 Tum fortes late ramos et brachia tendens
 Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
 Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem:
 Neve inter vites corylum sere: neve flagella
 300 Summa pete, aut summas defringe ex arbore plantas:
 (Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
 Semina: neve oleæ silvestres infere truncos.

H

Nam

58 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis,
 Qui furtim pingui primum sub cortice tectus,
 Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas
 Ingentem cœlo sonitum dedit: inde secutus
 Per ramos vîctor, perque alta cacumina regnat,
 Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
 Ad cœlum picea crassus caligine nubem:
 Præsertim si tempestas a vertice filvis
 Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
 Hoc ubi; non a stirpe valent, cæsæque reverti
 Possunt, atque ima similes revirescere terra:
 Infelix superat foliis oleaster amaris.
 Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
 Tellurem Borea rigidam spirante movere.
 Rura gelu tum claudit hiems: nec semine jacto
 Concretam patitur radicem affigere terræ.
 Optima vinetis fatio, quum vere rubenti
 Candida venit avis longis invisa colubris:
 Prima vel autumni sub frigora, quum rapidus sol
 Nondum hiemem contingit equis, jam præterit ætas.
 Ver adeo frondi nemorum, ver utile filvis:
 Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt.
 Tum pater omnipotens fecundis imbris Aether
 Conjugis in gremium lœtæ descendit, et omnes
 Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
 Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
 Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
 Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
 Laxant arva finus: superat tener omnibus humor:
 Inque novos soles audent se gramina tuto
 Credere: nec metuit surgentes pampinus Austros,

Aut

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 59

Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbre:
 Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
 Non alias prima crescentis origine mundi
 Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
 Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
 Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
 Quum primum lucem pecudes haufere, virumque
 Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
 Immisæque ferræ filvis, et sidera cœlo.
 Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
 Si non tanta quies iret frigusque caloremque
 Inter, et exciperet cœli indulgentia terras.
 Quod supereft, quæcumque premes virgulta per agros,
 Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra:
 Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas.
 Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
 Halitus, atque animos tollent fata. jamque reperti,
 Qui faxo super, atque ingentis pondere testæ
 Urgerent: hoc effusos munimen ad imbre:
 Hoc, ubi hiulca siti findit Canis æstifer arva.
 Seminibus positis, supereft deducere terram
 Sæpius ad capita, et duros jactare bidentes:
 Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
 Flectere luctantes inter vineta juvencos.
 Tum leves calamos, et rafæ hastilia virgæ,
 Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes:
 Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
 Affuefcant, summasque sequi tabulata per ulmos.
 Ac, dum prima novis adolescit frondibus ætas,
 Parcendum teneris: et dum se lœtus ad auras
 Palmes agit, laxis per purum immissus habenis,

H 2

Ipsa

60 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

365 Ipsa acies nondum falcis tentanda, sed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.
Inde ubi jam validis amplexæ stirpibus ulmos
Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
370 Exerce imperia, et ramos compesce fluentes.
Texendæ sepes etiam, et pecus omne tenendum:
Præcipue dum frons tenera imprudensque laborum:
Cui, super indignas hiemes soleisque potentem,
Silvestres uri assidue capreæque sequaces
375 Illudunt; pascuntur oves, avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorso signata in stirpe cicatrix.
380 Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, et veteres ineunt proscenia ludi:
Præmiaque ingentes pagos et compita circum
Theseidæ posuere: atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos faliere per utres.
385 Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Veribus incomitis ludunt, risuque soluto;
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
390 Hinc omnis largo pubescit vinea foetu:
Complentur vallesque cavæ saltusque profundi,
Et quocumque Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque et liba feremus;
395 Et ductus cornu stabit facer hircus ad aram,

Pin-

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 61.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter, (annis
Cui nunquam exhausti satis est: namque omne quot-
Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
400 Aeternum frangenda bidentibus: omne levandum
Fronde nemus; redit agricolis labor actus in orbem;
Atque in se sua per vestigia volvit annus.
Et jam olim feras posuit quum vinea frondes,
Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;
405 Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, et curvo Saturni dente relicta
Persequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto:
410 Postremus metito. bis vitibus ingruit umbra:
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ.
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura:
Exiguum colito. nec non etiam aspera rusci
Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo
415 Cæditur, in cultique exercet cura salicti.
Jam vincitæ vites: jam falcem arbusta reponunt:
Jam canit extremos effœtus vinitior antes.
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus.
Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.
420 Contra, non ulla est oleis cultura: neque illæ
Procurvam exspectant falcem, rastrosque tenaces;
Quum semel hæserunt arvis, auræisque tulerunt.
Ipsa fatis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, et gravidas cum vomere, fruges.
425 Hoc pinguem et placitam paci nutritior olivam.
Poma quoque, ut primum truncos sensere valentes,

H 3

Et

62 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Et vires habuere suas; ad fidera raptim
 Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostræ.
 Nec minus interea fœtu nemus omne graveſcit;
 430 Sanguineisque inculta rubent avaria baccis.
 Tondentur cytisi, tædas silva alta ministrat,
 Pascunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
 Et dubitant homines ferere, atque impendere curam?
 Quid majora sequar? falices, humilesque genistæ,
 435 Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbram
 Sufficiunt, sepemque satis, et pabula melli.
 Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
 Naryciæque picis lucos: juvat arva videre,
 Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
 440 Ipsæ Caucaso steriles in vertice silvæ,
 Quas animosi Euri affidue franguntque feruntque,
 Dant alios aliæ fœtus: dant utile lignum
 Navigiis pinos, domibus cedrosque cupressosque.
 Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
 445 Agricolæ, et pandas ratibus posuere carinas.
 Viminibus falices fecundæ, frondibus ulmi:
 At myrtus validis hastilibus, et bona bello
 Cornus: Ityræos taxi torquentur in arcus.
 Nec tiliæ leves, aut torno rasile buxum,
 450 Non formam accipiunt, ferroque cauentur acuto.
 Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
 Missa Pado: nec non et apes examina condunt
 Corticibusque cavis, vitiosæque ilicis alveo.
 Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
 455 Bacchus et ad culpam causas dedit: ille furentes
 Centauros letho domuit, Rhœtumque Pholumque,
 Et magno Hylæum Lapithis craterem minantem.

O for-

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 63

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
 Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
 460 Fundit humo facilem victum justissima tellus.
 Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantum totis vomit ædibus undam;
 Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
 Illusasque auro vestes, Ephyreiaque æra;
 465 Alba nec Affyrio fucatur lana veneno,
 Nec casia liquidi corruptitur usus olivi:
 At secura quies, et nescia fallere vita,
 Dives opum variarum; at latis otia fundis,
 Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
 470 Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
 Non absunt. illic faltus, ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, parvoque affueta juventus,
 Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
 Justitia excedens terris vestigia fecit.
 475 Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
 Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
 Accipient; cœlique vias, et fidera monstrant:
 Defectus solis varios, lunæque labores:
 Unde tremor terris: qua vi maria alta tumescant
 480 Obicibus ruptis, rursumque in se ipsa residant:
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
 Sin, has ne possim naturæ accedere partes,
 Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis;
 485 Rura mihi, et rigui placeant invallibus amnes;
 Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,
 Sperchiusque, et virginibus bacchata Lacænis
 Taygeta! o, qui me gelidis in vallibus Hæmi

Siftat

64 P. VIRGILII GEORGICA LIB. II.

Sifstat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoscere causas;
Atque metus omnes, et inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari!
Fortunatus et ille, Deos qui novit agrestes,
Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque forores!
Illum non populi fasces, non purpura regum
Flexit, et infidos agitans discordia fratres;
Aut conjurato descendens Dacus ab Istro:
Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit: nec ferrea jura,
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum; penetrant aulas, et limina regum.
Hic petit excidiis urbem, miserosque Penates,
Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alias, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatur enim) plebisque patrumque
Corripuit: gaudent perfusi sanguine fratrum;
Exfilioque domos, et dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub sole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro;
Hinc anni labor: hinc patriam, parvosque nepotes
Sustinet; hinc armenta boum, meritosque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventuque oneret fulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems; teritur Sicyonia bacca trapetis:

520 Glande

P. VIRGILII GEORGICA LIB. II. 65

Glande dues læti redeunt, dant arbuta silvæ:
Et varios ponit fœtus autumnus; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
Interea dulces pendent circum oscula nati:
Castra pudicitiam servat domus: ubera vaccæ
Laœtea demittunt: pinguesque in gramine lœto
Inter se adversis luctantur cornibus hoedi.
Ipse dies agitat festos: fususque per herbam,
Ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat: pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaque agresti nudat prædura palæstra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, et ante
Impia quam cæsis gens est epulata juvencis;
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica; necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immensum spatiis confecimus æquor:
Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

I

P. VIR-